

SYSTEM WARTOŚCI MŁODZIEŻY ŚREDNICH SZKÓŁ
ZAWODOWYCH. WARTOŚĆ PRACY

THE VALUE SYSTEM OF SECONDARY SCHOOL
YOUTH. VALUE OF WORK

EWA JANUSZKIEWICZ

The Jan Kochanowski University (Poland)
e-mail: ewa.januszkiewicz-93@wp.pl

MARIOLA WOJCIECHOWSKA

The Jan Kochanowski University (Poland)
e-mail: mariola.wojciechowska@vp.pl

ABSTRACT: *The article deals with issues related to values in human life. Especially it concerns the consideration of the value system of youth from vocational schools. The central issue was the inclusion of professional work as a value in human life. The aim of the work was to determine the youth value system and to get to know the opinions and views of high school students referring to work-related values. The theoretical part presents the aspects related to the terminology concerning the topic, the values of the work of the younger and older generation, and the determination of the place of work in the hierarchy of individual values. The research part is an analysis of elements of the value system (related to work) of the studied students of secondary vocational schools and their parents. Quantitative research was carried out in the First High School for them. Mikołaj Rej in Jędrzejów and the High School Complex No. 2 for them gen. Stefano Rowecki "Grot" in Jędrzejów. The specifics of the recognition of values by young people learning in various types of upper secondary schools is included - high school, technical school, vocational school. The values of students and their parents were characterized and the integrity of the hierarchy of values of both generations was described*

KEY WORDS: *value system, hierarchy of values, values in the lives of the younger and older generation, work as a value in human life*

WSTĘP

Świat wartości to immanentny element ludzkiej egzystencji. Każdy człowiek żyje w świecie wartości i dokonuje ich wyborów. Nie ma zatem egzystencji bez wartości. W obliczu rewolucji cywilizacyjnej młodsze i starsze pokolenie doznaje nieustających zmian zachodzących we wszystkich obszarach swojego życia. Dlatego też zasadne staje się wskazanie przeobrażeń zachodzących w obrębie systemu aksjonormatywnego jednostki.

Znaczenie wartości w życiu człowieka jest ogromne, do systemu wartości jednostka odnosi się w momencie poszukiwania odpowiedzi na pytanie co jest dobre, a co złe. Hierarchia wartości pozwala dokonać indywidualnej klasyfikacji poglądów, aby móc wskazać jakie wartości cenimy bardziej a które mniej. Wartości pomagają także w sytuacji, gdy chcemy dokonać osądu na dany temat, pragniemy wyrazić i uzasadnić swój pogląd. Zbudowanie trwałego systemu wartości jest trudnym i czasochłonnym zadaniem. System ten rozwija się w trakcie zdobywania doświadczenia życiowego przez jednostkę. Wzbogacany jest zdobywaną wiedzą i obserwacją zachowań innych osób. W dzisiejszych czasach, kiedy wszystko ulega zmianom, szczególnie trudno jest zachować swój świat wartości, dokonujące się zmiany na zewnątrz powodują przeobrażenia w jego strukturze.

ASPEKTY WARTOŚCI PRACY JAKO WYZNACZNIKI JEJ UZNAWANIA

Wartości w literaturze definiowane są jako „to wszystko co uchodzi za ważne i cenne dla jednostki i społeczeństwa oraz jest godne pożądania, co łączy się z pozytywnymi przeżyciami i stanowi jednocześnie cel dążeń ludzkich” (Łobocki, 1993, p. 125). Może to być rodzina, dom, miłość, zdrowie, etc. Inna definicja brzmi „wartości to trwałe przekonanie, że specyficzny sposób postępowania jest osobiście lub społecznie godny preferencji, w przeciwieństwie do odwrotnego sposobu postępowania (...), są to standardy kierujące ludzką aktywnością” (Denek, 2005, p. 27).

Na liście uznawanych przez człowieka wartości znajduje się również praca. Ma ona wpływ na rozwój osobisty i społeczny jednostki. Podejmowanie pracy wynika z chęci rozwoju jednostki, potrzeby zaspokojenia swych pragnień i możliwości osiągnięcia sukcesu. Każdy człowiek pracę i związane z nią korzyści

pojmuje rozumie inaczej. Dla jednych praca jest źródłem dochodu, dla innych szansą na osiągnięciu sukcesu i samorozwój (Mazur, 2007, p. 133-135).

Ze względu na niejednoznaczne rozumienie pracy możemy rozpatrywać ją w różnych aspektach:

- *Społecznym* - jako kulturowo uwarunkowany proces społeczny będący czynnikiem rozwoju osobowości człowieka;
- *Filozoficznym* – oznacza dążenie do osiągnięcia preferowanych przez jednostki wartości, szczególnie dążenie do osiągnięcia pozytywnych i eliminacji negatywnych ocen moralnych;
- *Ekonomicznym* – rozumiany jako realna korzyść: finansowa, materialna, gospodarcza, płynąca z wykonywanej pracy, będące podstawą dobrobytu jednostki i całego społeczeństwa;
- *Historycznym* – jako zmiany zachodzące na przełomie wieków podczas procesu produkcji społeczeństw (Stępień, 2001, p. 20).

Powyższe rozważania sprawiają, że wartość pracy nabrała wielowymiarowego znaczenia, co powoduje nowe spojrzenie na jej znaczenie. Aspekty te sprawiają, że praca pojmowana będzie przez pryzmat własnych doświadczeń i przekonań.

Odnosząc się do najważniejszych wymiarów pracy, warto także przytoczyć funkcje, jakie spełnia praca. Funkcje pracy mają charakter podmiotowy, przedmiotowy i społeczny.

Funkcja podmiotowa pracy dotyczy osoby, która podejmuje działania w celu zaspokojenia własnych podstawowych potrzeb bytowych, koniecznych do godnej egzystencji. Działania, których wykonania podejmuje się jednostka dotyczą także zaspokojenia potrzeb wyższych takich jak samorealizacja, rozwój, osiągnięcie sukcesu i prestiżu. Korzyści materialne płynące z pracy przyczyniają się do poczucia bezpieczeństwa i komfortu psychicznego, ponieważ jednostka jest zabezpieczona pod względem ekonomicznym.

Funkcja przedmiotowa oznacza, że jednostka w wyniku czynności jakie wykonuje ingeruje w przyrodę. Podporządkowanie świata natury i ingerencja w tę sferę jest wynikiem potrzeb ludzkości, które ulegają ciągłym przeobrażeniom ze względu na szybki postęp cywilizacyjny i rozwój techniki.

Funkcja społeczna (pokrewnie nazywana funkcją tworzenia więzi społecznych). W zakres tej funkcji wchodzi integracja jednostki

ze społeczeństwem (Nowacki, 2003, p. 51). Między osobą a środowiskiem zachodzą interakcje, a korzyści płynące z tych wzajemnych relacji są obopólne. Jednostka wspiera społeczność swoją wiedzą, umiejętnościami i zaangażowaniem. W zamian za to osoba otrzymuje wsparcie ze strony społeczeństwa poprzez przynależność do grupy i poczucie, że jest potrzebna. Ponadto obecność innych ludzi wpływa na sposób myślenia, postrzegania, motywację do działania i podejmowania nowych wyzwań i zadań.

Niewątpliwie praca jest wartością, czego dowodem są przedstawione ujęcia pracy z różnej perspektywy. Rola pracy w życiu człowieka jest bardzo znacząca. Już od okresu wczesnego dzieciństwa staje się przedmiotem marzeń i aspiracji, a w późniejszym okresie życia czymś realnym, rzeczywistym. Aby osiągnąć cel jakim jest podjęcie pracy, jednostka podejmuje szereg działań, a w dalszej perspektywie planuje karierę zawodową, rozwój osobisty.

Praca jaką wykonujemy wyznacza nasze miejsce w społeczeństwie, decyduje o naszej pozycji społecznej i zamożności. Odzwierciedla ponadto nasze predyspozycje, cechy osobowości i zainteresowania. Od tych czynników zależy poziom satysfakcji z życia zawodowego i osobistego. Dodatkowo, praca oddziałuje na inne wyznawane przez człowieka wartości. Wpływa bezpośrednio na sposób postrzegania samego siebie i nastawienie do własnej osoby, do innych ludzi i otaczającej rzeczywistości, uczy pokory, zasad współżycia w społeczeństwie i kształtuje nasze postawy życiowe.

UWARUNKOWANIA ZNACZENIA PRACY W ŻYCIU CZŁOWIEKA W DOBIE AKTUALNYCH PRZEMIAN SPOŁECZNYCH, KULTUROWYCH I EKONOMICZNYCH

W ostatnim stuleciu nastąpił szereg zmian społecznych, kulturowych, gospodarczych i ekonomicznych, które mocno wpłynęły na życie i funkcjonowanie człowieka. Przeobrażenia te zauważalne są w życiu każdego z nas i wpływają na naszą codzienność. Zachodzące przemiany dotknęły swoim zasięgiem także obszarów pracy ludzkiej, a co za tym idzie znaczenia i wartości pracy (Mazur, 2009, p. 99-100).

Szeroko pojmowane zmiany w Polsce zaczęły przybierać na sile i przyjmować nowe formy po 1989 roku. Czasy transformacji ustrojowej, gdy sukcesywnie Polska przechodziła z systemu gospodarki centralnie planowanej do gospodarki wolnorynkowej, dały początek wszystkim innym modyfikacjom:

społecznym, kulturowym i ekonomicznym. Przekształcenia jakie nastąpiły w sferach ludzkiego życia, doprowadziły samoistnie do ewolucji w zakresie znaczenia wyznawanych wartości. Jako że praca stanowi do dnia dzisiejszego elementarną część życia człowieka, jej dotychczasowe uwarunkowania znaczenia przeistoczyły się znacząco (Grotowska-Leder, Rokicka, 2015, p. 59).

Z punktu widzenia zmian społecznych, które nastąpiły i co ważniejsze nadal następują, praca zawodowa nabrała głębszego znaczenia i nie oznacza już zajęcia przymusowego, odbierającego godność, ale ujmuję się pracę jako czynność rozwijającą człowieka. W odniesieniu do uwarunkowań jakie nadają znaczenie pracy, największe przeobrażenia w tym zakresie, dokonały się w momencie, gdy masowo ludność zaczęła tracić miejsca pracy. Sytuacja ta miała miejsce na początku lat 90.XX wieku. <<Przemiany demokratyczne (...) i zasady gospodarki rynkowej spowodowały, że bezrobocie wystąpiło realnie w Polsce. Społeczeństwo polskie wydawało się nie przygotowane od strony instytucjonalnej, ekonomicznej, politycznej, jak i psychicznej>> (Zjawiona, 2009, p. 102). Masowa utrata miejsc pracy powodowała, że społeczeństwo zaczęło patrzeć z niepokojem w przyszłość. Każdy pracujący starał się jak najdłużej utrzymać swoje zatrudnienie. Redukcji etatów jednak nie udało się uniknąć. Najliczniejszą grupą osób, które straciły pracę w tamtym okresie stanowili pracownicy z sektora przemysłu ciężkiego i maszynowego. Bezpośrednio doprowadziło to do pauperyzacji całego społeczeństwa, której skutki odczuwalne są do dziś. Praca nabrała wartości, stała się obiektem pożądania i sposobem na zapewnienie lepszej przyszłości. Ci, którzy stracili zatrudnienie, byli zmuszeni do podjęcia nowej pracy, a to wymagało uprzedniego przygotowania. Osoby bez pracy, przekwalifikowały się, aby móc sprostać wymaganiom rynku pracy. Wprowadzenie nowoczesnych technologii w proces pracy wpływało na nabywanie nowych umiejętności przez pracowników i doprowadzało do ich samorozwoju. Praca zaczęła umacniać swoją pozycję w życiu człowieka i świadczyć o jego statusie społecznym. Bezrobotni postrzegani są jako osoby gorzej sytuowane, nie zaradne życiowo, bierne i mało kreatywne. Dla wielu osób wykonywanie konkretnej pracy stało się marzeniem, celem życia, a to z kolei prowadziło do podejmowania działań z zakresu dalszej edukacji i rozwoju własnych kompetencji i zdolności.

Na rynku pracy znalazło się także miejsce dla kobiet. Współcześnie kobieta jest osobą dobrze wykształconą, pracującą zawodowo i spełniającą się w roli matki i żony jednocześnie. Posiadanie dobrze płatnej pracy, zgodnej z wykształceniem

i dającej satysfakcję powoduje, że kobiety jak i mężczyźni, rezygnują dla niej z innych wartości takich jak np. rodzina. Praca jest tak ważna dla kobiet XXI wieku, że odkładają one w czasie zakładanie rodziny i macierzyństwo, aby móc osiągnąć sukces zawodowy i prestiż. Późniejsze macierzyństwo, na które decyduje się coraz więcej kobiet, wpływa na ograniczoną liczbę dzieci w rodzinie. Dlatego najczęściej spotykanym modelem rodziny obecnie jest rodzina nuklearna, którą stanowią rodzice i dzieci, najczęściej jedno lub dwoje (Kawula, 2003, p. 236). Niska dzietność powoduje niski przyrost naturalny, a w dłuższej perspektywie dochodzi do zjawiska tzw. niżu demograficznego, czyli okresu, w którym rodzi się stosunkowo mniej dzieci, niż w innych okresach. W Polsce obecnie mówi się o występowaniu tego zjawiska, dodatkowo, prognozy demograficzne nie napawają optymizmem. Według Głównego Urzędu Statystycznego, Rządowej Rady Ludnościowej i Komitetu Nauk Demograficznych Polskiej Akademii Nauk, proces zmniejszania się liczby urodzeń będzie się pogłębiał. Jak stwierdzono, ludność Polski będzie się znacznie zmniejszać i w roku 2035 populacja naszego kraju liczyć będzie poniżej 36 milionów mieszkańców (Nowak, 2009, p. 67). Przewidywana sytuacja demograficzna wpłynie bez wątpienia na sytuację na rynku pracy. Oznacza to, że ponownie brakować będzie pracowników, ale nie we wszystkich sektorach zatrudnienia. Rozkwitnie sektor usług, szczególnie opiekuńczych i medycznych. Jak wiadomo są to zawody sfeminizowane, więc taka sytuacja nie wpłynie pozytywnie na wskaźnik urodzeń dzieci, gdyż kobiety nadal będą angażowane w pracę zawodową (Balicki, 2010, p. 9).

Polska znajduje się obecnie w fazie rewolucji cywilizacyjnej, w której praca człowieka i jej przemiany odgrywają zasadniczą rolę. Potwierdzeniem tej tezy, staje się nowy model stratyfikacji społecznej. W modelu tym wyróżnia się dwie warstwy pracowników. Pierwszą warstwę tego układu tworzą osoby młode, mobilne, doskonale wykształcone i ukierunkowane. Są to tzw. kognitariusze i netokraci. Drugą warstwę stanowią pracownicy bez większych kompetencji i umiejętności, którzy z tego powodu stracą w pewnym momencie pracę, a znalezienie nowego zajęcia będzie dla nich trudnym wyzwaniem. Cechą charakterystyczną tej grupy osób, jest ich wykluczenie cywilizacyjne i społeczne (Furmanek, 2014, p. 81). Współczesny świat i społeczeństwo wymagają od obywateli sporej sprężystości zachowania. Każdy z nas odnosi wrażenie, że wszystko co nas otacza porusza się znacznie szybciej niż kilkanaście lat temu. Tempo życia człowieka nabrało rozmachu do takiego stopnia, że zaczęliśmy

inaczej pojmować czas. Wydaje nam się, że czas płynie zdecydowanie szybciej, niż kilkanaście lat temu, a to z kolei oddziałuje na sposób w jaki człowiek odczuwa otaczający go świat. Mamy poczucie, że obowiązki narastają, a czasu ubywa, co wyzwala w nas poczucie niepokoju i lęku. Chcąc dopasować się do wymogów współczesności podejmujemy kolejne aktywności, chcemy być wszechstronni i elastyczni. Każde dodatkowe działanie człowieka w celu doskonalenia siebie ma swój oddźwięk w procesie pracy i sposobie pojmowania jej znaczenia w życiu.

Zmiany kulturowe w świecie związane są z rozwojem nowych technologii i z nowymi możliwościami komunikacji. Zastosowanie nowych technologii w procesie komunikacji, prowadzi do zwężenia różnorodności kulturowej poszczególnych państw. Choć jednocześnie prowadzi do kontaktu z tą różnorodnością. W dzisiejszych czasach mamy do czynienia ze zjawiskiem wielokulturowości, czyli <<współwystępowania na tej samej przestrzeni dwóch lub więcej grup społecznych o względnie odmiennych kulturowych (niekiedy też rasowych) cechach dystynktywnych: wyglądzie zewnętrznym, języku, wyznaniu religijnym, układzie wartości itd., które przyczyniają się do wzajemnego postrzegania odmienności z różnymi tego skutkami >> (Golka, 2010, p. 65). W Polsce zjawisko to również występuje i nasila się wraz ze wzrostem liczby osób, które przybywają do naszego kraju, głównie z za wschodniej granicy. Ewolucje w obrębie kultury są w tym przypadku nieuniknione, zauważamy je w życiu codziennym oraz w obszarze życia zawodowego. Zjawisko to będzie przybierać na sile bowiem cechą charakterystyczną transformacji pracy w wieku XXI, jest zwiększenie różnorodności kulturowej w środowisku pracy. W zespołach będą pracować osoby różnych narodowości i grup etnicznych, co może spowodować różnorodne problemy, także na tle historyczno–kulturowym (Zajac, 2014, p. 289).

METODOLOGIA BADAŃ

Przedmiotem badań uczyniono system wartości młodzieży średnich szkół zawodowych oraz ich opinie i poglądy na temat uznawania wartości związanych z pracą. Założenia badawcze zgodne są z wytycznymi dla tego badań (Łobocki, 2005, p. 49). Za cel główny uznano ustalenie systemu wartości młodzieży i poznanie opinii i poglądów uczniów szkół ponadgimnazjalnych odnoszących się do wartości związanych z pracą. W badaniach zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, którą określa się jako << metodę badań, której funkcją jest

gromadzenie informacji o problemach interesujących badacza w wyniku relacji słownych grupy osób badanych. Metoda ta polega na zadawaniu respondentom pytań, a odpowiedzi mogą być udzielane pisemnie jak i ustnie>> (Łobocki, 2000, p. 243). Technik badań to technika ankiety, dzięki której udało się anonimowo zadać pytania niezbędne do uzyskania wyników.

Narzędziem badawczym był kwestionariusz „100 zdań – 100 opinii”. Jest to narzędzie autorstwa M. J. Szymańskiego pod względem formalnym wzorowane na narzędziu badawczym „Poglądy młodzieży”, opracowanym przez Krzysztofa Kicińskiego, a wykorzystywanym w badaniach Antoniny Guryckiej - 1986, 1991. Narzędzie to zawierało 100 różnych poglądów, do których badani mieli się ustosunkować w zakresie 10 grup wartości: prospołecznych, rodzinnych, edukacyjnych, materialnych, kulturalnych, obywatelskich, przyjemnościowych, afiliacyjnych, związanych z pracą, związanych z władzą. Aby sprawdzić, czy respondenci mają trwałe stosunek do odpowiednich wartości, do każdego z dziesięciu zdań odnoszących się do poszczególnych wartości zawarto 7 zdań aprobowanych każdą wartość i 3 zdania negujące. Badane osoby ustosunkowały się w skali pięciopunktowej (od -2 do +2) do każdego ze stu skategoryzowanych zdań. Materiał empiryczny został opracowany w sposób statystyczny za pomocą pakietu statystycznego SPSS/PC. Podstawą analizy stały się rozkłady bezwzględne i procentowe przyjętych w badaniach zmiennych (Szymański, 1998, p. 31-32).

Problem główny w prezentowanych badaniach przybrał formę następującego pytania:

Jaki jest system wartości młodzieży średnich szkół zawodowych oraz rodziców i jakie są tego uwarunkowania? Na podstawie przeanalizowanej literatury dotyczącej wartości, aspektów uznawania wartości pracy w życiu postawiono hipotezę badawczą, w której założono, iż system wartości młodzieży średnich szkół zawodowych i rodziców jest zróżnicowany i uwarunkowany czynnikami indywidualnymi i społecznymi.

Właściwym terenem badań były szkoły ponadgimnazjalne znajdujące się na terenie miasta Jędrzejów. Mianowicie badania odbyły się w: I Liceum Ogólnokształcącym im. Mikołaja Reja przy ul. 11 Listopada 37, Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych nr 2 im. gen. Stefana Roweckiego „Grota” przy ul. Okrzei 63. W skład Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 2 wchodzi: technikum, zasadnicza szkoła zawodowa, szkoła policealna dla dorosłych, szkoła uzupełniająca.

Wybór placówek był losowy. Badania przeprowadzone zostały wśród uczniów i ich rodziców jednej z klas drugich I Liceum i Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych. W badaniach udział wzięło łącznie 106 uczniów klas drugich oraz 56 rodziców. Badania odbyły się na przełomie roku 2017/2018.

SYSTEM WARTOŚCI BADANYCH UCZNIÓW I RODZICÓW ORAZ ICH POGLĄDY NA TEMAT WARTOŚCI ZWIĄZANYCH Z PRACĄ

Zgodnie z teoriami z zakresu psychologii rozwoju, która wyróżnia dwa nurty badań nad wartościami: dotyczące rozwoju człowieka już dorosłego i w okresach przed dorosłością, stwierdza się, iż kształtowanie preferencji wartości odbywa się szczególnie intensywnie w okresie dorastania i wczesnej dorosłości (Cieciuch, 2013, p. 125). Dlatego też, warto w szczególny sposób przyjrzeć się preferencjom w okresie młodzieńczym.

Tabela 1. Hierarchia wartości badanych uczniów

Ranga	Wartości	N = 106	
		\bar{x}	s
1	prospołeczne	0,991	0,645
2	afiliacyjne	0,936	0,445
3	przyjemnościowe	0,678	0,608
4	związane z pracą	0,595	0,413
5	edukacyjne	0,525	0,557
6	rodzinne	0,402	0,440
7	związane z władzą	0,396	0,499
8	obywatelskie	0,167	0,522
9	kulturalne	0,113	0,544
10	materialne	-0,330	0,454

Głównym celem powyższych wyników badań było określenie systemu wartości uznawanych przez młodzież średnich szkół zawodowych i ich rodziców.

Analizując dane z tabeli stwierdzić można, że największą popularnością wśród osób badanych cieszą się wartości prospołeczne. Równie wysoko zostały ułożone wartości afiliacyjne (takie jak miłość, przyjaźń) jak i wartości przyjemnościowe. Ostatnie miejsce w hierarchii wartości zajmują wartości materialne. Wartości związane z pracą znalazły się na czwartym miejscu

w hierarchii wartości badanych. Dla respondentów wartości związane z pracą mają większe znaczenie, niż wartości edukacyjne czy też rodzinne. Wskazuje to na fakt, iż praca jest wartością dość wysoko uznawaną przez znaczną część osób badanych. Zauważa się, że wobec poglądów reprezentujących wartości związanych z pracą młodzież wyrażała zróżnicowane opinie, o czym świadczy wartość odchylenia standardowego. Wskazane zróżnicowanie dotyczy także poglądów kwestionujących pracę jako wartość. Na podstawie pozyskanych wyników badań można stwierdzić, że praca jest wartością cenioną przez młodszych, ale także przez starszych (rodziców). Znaczenie pracy nie uległo diametralnej zmianie na przestrzeni lat. Wciąż jawi się ona jako kategoria egzystencjalna, na co składa się między innymi trudność jej zdobycia i utrzymania. Pozycja jaka zajęły wartości związane z pracą w ogólnej hierarchii wartości badanej młodzieży dowodzi, że uczniowie wciąż mają trudności ze zrozumieniem specyfiki gospodarki wolnorynkowej i nie nadają pracy należnej jej rangi (Wojciechowska, 2007, p. 144).

UZNAWANIE WARTOŚCI ZWIĄZANYCH Z PRACĄ PRZEZ UCZNIÓW I RODZICÓW

Tabela 2. Poglądy uczniów na temat wartości związanych z pracą

Nr zdania	Treść zdania	Oceny poglądów									
		rozkład bezwzględny					rozkład procentowy				
		++	+	0	-	--	++	+	0	-	--
5.*	Praca zawsze jest udawką, toteż poniedziałek, kiedy zaczyna się nowy tydzień pracy, zawsze jest najmniej ciekawym dniem.	29	15	17	30	15	27,5	14,0	16,0	28,5	14,0
17.*	Gdyby wprowadzono przyzwoite zasiłki dla bezrobotnych, można byłoby dobrze ułożyć sobie życie bez stałej pracy.	18	12	34	25	17	17,0	11,0	32,0	24,0	14,0

39.*	Trafne jest powiedzenie: "pracuj, pracuj, a garb ci sam wyrośnie".	22	28	15	19	22	21,0	26,0	14,0	18,0	21,0
47.	W pracy wszystkie obowiązki trzeba wykonywać najlepiej jak tylko się potrafi.	41	14	10	25	16	39,0	13,0	9,0	24,0	15,0
60	Bez wytężonej pracy nawet ludzie utalentowani dziś niczego nie osiągną.	57	26	13	10	-	54,0	25,0	12,0	9,0	-
64.	Czas pobytu w pracy może być nie mniej interesujący niż czas spędzony w domu.	70	15	12	5	4	66,0	14,0	11,0	5,0	4,0
71.	Dzięki dobrej pracy można zdobyć uznanie wśród kolegów i przełożonych, a także w szerszym otoczeniu.	24	13	24	18	27	23,0	12,0	23,0	17,0	25,0
75.	Praca wychowuje człowieka.	28	17	20	19	22	26,0	16,0	19,0	18,0	21,0
92.	Ci, którzy wyznają zasadę "każdy jest kowalem swego losu" i wytrwale pracują, prędzej dojdą do czegoś w życiu od tych, którzy liczą na przypadek, los szczęścia, pomyslnie układy i znajomości.	14	30	15	13	34	13,5	28,0	14,0	12,0	32,0
97.	O tym, co wart jest człowiek, najlepiej można się przekonać obserwując jego pracę.	38	21	13	7	27	36,0	20,0	12,0	7,0	25,0

Analizując ocenę zdań, które dotyczyły wartości związanych z pracą, zauważa się, że badani uczniowie (38%) nie zgadzają się ze stwierdzeniem: „*Gdyby wprowadzono przyzwoite zasiłki dla bezrobotnych, można byłoby dobrze ułożyć sobie życie bez stałej pracy*”. W literaturze możemy znaleźć opinię brzmiącą <<wprawdzie młodzież pragnie pracy ciekawej i dającej satysfakcję, ale częściej stawia wymóg, by dawała „przyzwoite” zabezpieczenie materialne. Coraz częściej młodzi ludzie nie podejmują pracy niskopłatnej; wolą wcale nie pracować, żyć z zasiłku dla bezrobotnych>> (Malikowski, 1990, p. 249). Zestawiając otrzymane wyniki badań i powyższy osąd, zauważyć można, iż współczesna młodzież w większości nie wyraża aprobaty dla takiej postawy. Młodzież kreuje się jako osoby chcące podjąć trud pracy. Mimo młodego wieku badani uczniowie zdają sobie sprawę, że korzystanie z zasiłków dla bezrobotnych to tylko doraźne wsparcie w kryzysie, a nie stałe źródło dochodu.

Interesującej oceny młodzi badani dokonali następujących poglądów: „*Praca zawsze jest udręką, toteż poniedziałek, kiedy zaczyna się nowy tydzień pracy, zawsze jest najmniej ciekawym dniem*” (akceptuje 41,5% uczniów, a 42,5% nie zgadza się z tym poglądem) oraz : „*Trafne jest powiedzenie: "pracuj, pracuj, a garb ci sam wyrośnie"* (47% uczniów zgadza się z tym poglądem, 39% nie akceptuje tej opinii). Jak widać, poglądy te wzbudziły niemało kontrowersji i podzieliły badanych w ich ocenie. Poglądy te kojarzą się głównie z negatywnymi skutkami pracy, które przynoszą różnorodne niedogodności, a zamiast korzyści powodują szkody także dla zdrowia człowieka. Taka ocena przytoczonych też może być wynikiem obserwacji młodzieży miejsca i charakteru pracy jej rodziców. Dane wskazują, że badani rodzice w znacznej grupie zajmują się prowadzeniem gospodarstwa rolnego, czyli głównie wykonują pracę fizyczną, znacząco obciążającą ich zdrowie. Młodzież będąc świadkiem niekorzystnego wpływu pracy fizycznej na zdrowie rodziców wyraźnie zauważa jej negatywne skutki.

Kolejne stwierdzenie: „*Czas pobytu w pracy może być nie mniej interesujący niż czas spędzony w domu*” uznało za słuszne 80% badanych vs. 9% uczniów, którzy odrzucili ten pogląd. Można sądzić na tej podstawie, że młodzież postrzega wykonywanie pracy zawodowej jako czynność interesującą, ciekawą i absorbującą. Zapewne jest to spowodowane tym, że młode pokolenie zachęcane jest do wykonywania pracy zawodowej zgodnie ze swoimi pasjami i zainteresowaniami, aby przeciwdziałać w przyszłości wypaleniu zawodowemu.

Pogląd „O tym, co wart jest człowiek, najlepiej można się przekonać obserwując jego pracę” aprobuje 56% uczniów, z kolei 28% uczniów jej przeciwnych. Oznacza to, że młodzież w większości uważa, iż sposób w jaki wykonujemy pracę, świadczy o pozytywnych jak i negatywnych cechach charakteru człowieka. Opinia ta wskazuje na fakt, iż młode pokolenie sposób wykonywania pracy uważa za istotny i wiarygodny aspekt w sytuacji oceny drugiego człowieka. Autor T. Tomaszewski pisał <<Praca, będąca płaszczyzną komunikacji i współdziałania, jest także elementem opiniotwórczym. Stosunek osoby do wykonywanej pracy nie pozostaje bez znaczenia dla jego postrzegania przez innych uczestników pracy. Dzięki temu człowiek tworzy własny obraz dla innych, a także jest w stanie dokonać samooceny>> (Tomaszewski, 1984, p. 156). Badani uczniowie są świadomi konieczności wkładania dużego wysiłku w osiągnięcie satysfakcji z działania zawodowego. Dają temu wyraz w odniesieniu do tezy: „Bez wytężonej pracy nawet ludzie utalentowani dziś niczego nie osiągną” (akceptacja wyrażana przez 79% badanych). Jak widać, młodzież jest przygotowana do podejmowania pracy nad sobą, w celu osiągnięcia jak najlepszych wyników. Uczniowie wiedzą, że tylko połączenie talentu i pracy przyniesie oczekiwany sukces.

Dla pogłębienia analizy uznawanych wartości przez uczniów wykorzystano dane na ten temat pochodzące od grupy badanych rodziców (Wojciechowska, 2008, p. 48). Umożliwi to oszacowanie podobieństw i różnic w uznawaniu wartości związanych z pracą przez rodziców i ich dzieci.

Tabela 3. Poglądy rodziców na temat wartości związanych z pracą

Nr zdania	Treść zdania	Oceny poglądów									
		rozkład bezwzględny					rozkład procentowy				
		++	+	0	-	--	++	+	0	-	--
5.*	Praca zawsze jest udręką, toteż poniedziałek, kiedy zaczyna się nowy tydzień pracy, zawsze jest najmniej ciekawym dniem.	8	10	10	15	13	13,0	18,0	18,0	28,0	23,0

17.*	Gdyby wprowadzono przyzwoite zasiłki dla bezrobotnych, można byłoby dobrze ułożyć sobie życie bez stałej pracy.	10	12	8	6	20	18,0	21,0	13,0	11,0	37,0
39.*	Trafne jest powiedzenie: "pracuj, pracuj, a garb ci sam wyrośnie".	9	5	11	18	13	16,0	9,0	20,0	32,0	23,0
47.	W pracy wszystkie obowiązki trzeba wykonywać najlepiej jak tylko się potrafi.	38	5	-	7	6	67,0	9,0	-	12,5	11,5
60	Bez wyczerpanej pracy nawet ludzie utalentowani dziś niczego nie osiągną.	30	10	5	9	2	54,0	18,0	9,0	15,0	4,0
64.	Czas pobytu w pracy może być nie mniej interesujący niż czas spędzony w domu.	25	12	10	9	-	45,0	21,0	18,0	16,0	-
71.	Dzięki dobrej pracy można zdobyć uznanie wśród kolegów i przełożonych, a także w szerszym otoczeniu.	38	4	6	3	2	68,0	8,5	12,5	6,5	4,5
75.	Praca wychowuje człowieka.	29	14	9	4	-	52,0	25,0	16,0	7,0	-
92.	Ci, którzy wyznają zasadę "każdy jest kowalem swego losu" i wytrwale pracują, prędzej dojdą do czegoś w życiu od tych, którzy liczą na przypadek, los szczęścia, pomyslnie układy i znajomości.	33	7	10	3	3	58,5	12,5	18,0	5,5	5,5

97.	O tym, co wart jest człowiek, najlepiej można się przekonać obserwując jego pracę.	24	17	3	8	4	43,0	30,0	5,0	15,0	7,0
-----	--	----	----	---	---	---	------	------	-----	------	-----

Ze stwierdzeniem: „Praca zawsze jest udręką, toteż poniedziałek, kiedy zaczyna się nowy tydzień pracy, zawsze jest najmniej ciekawym dniem” nie zgadza się 51% ankietowanych rodziców. Można stwierdzić, że znaczna część badanych rodziców wykonuje swoją pracę zawodową z zadowoleniem. Nie są zniechęceni tym co robią i każdy nowy dzień pracy uznają za ciekawy.

Kolejny pogląd, który brzmi: „Gdyby wprowadzono przyzwoite zasiłki dla bezrobotnych, można byłoby dobrze ułożyć sobie życie bez stałej pracy” (aprobata 48%, brak aprobaty 39%, 13% ankietowanych nie wyraża zdania na ten temat). Wynik ten może być rezultatem trudnej sytuacji materialnej osób badanych i relatywnie wyższym poziomem bezrobocia panującym na wsi niż w mieście oraz osiąganiem niskiego wynagrodzenia za pracę. Mieszkańcy terenów wiejskich są w gorszej sytuacji na rynku pracy, niż osoby zamieszkujące miasta. Wiąże się to z mniej elastycznym rynkiem pracy i bardziej trwałym bezrobociem. Miejscem pracy dla znacznej grupy respondentów jest gospodarstwo rolne bądź domowe, które nie przynosi wysokich dochodów, stanowi jedynie dodatkowe źródło dochodu rodziny. Respondenci w większości pochodzą z terenów wiejskich, dlatego też jest im trudniej znaleźć stałą, dobrze płatną pracę. Z uwagi na to, w skrajnych przypadkach, pozyskanie środków do życia w postaci zasiłków dla osób bezrobotnych jest jedyną okazją do zapewnienia sobie i swoim bliskim elementarnych warunków życia.

Zdanie: „Trafne jest powiedzenie: „pracuj, pracuj, a garb ci sam wyrośnie” za słuszne uznało 55% rodziców, którzy w znacznej liczbie są pracownikami fizycznymi. Praca, którą wykonują zapewne skutkuje problemami zdrowotnymi. Warto jednak zaznaczyć, że co czwarty badany rodzic nie zauważa negatywnego wpływu pracy na ich zdrowie i kondycję fizyczną. Spowodowane jest to zapewne miejscem i charakterem wykonywanej pracy.

Największą akceptację zyskały wśród respondentów zdania: „Dzięki dobrej pracy można zdobyć uznanie wśród kolegów i przełożonych, a także w szerszym otoczeniu” oraz „Praca wychowuje człowieka” – z obiema tezami zgodziła się

ta sama liczba rodziców – 77%. Tak wysoka lokata obu poglądów w opinii rodziców jest spowodowana najprawdopodobniej ich doświadczeniem życiowym, które niejednokrotnie ukazywało słuszność powyższych twierdzeń.

Jak wynika z powyższych danych umieszczonych w tabelach nr 2 i 3, istnieje podobieństwo w uznawaniu wartości związanych z pracą przez młodzież średnich szkół zawodowych i jej rodziców.

ZRÓŻNICOWANIE UZNAWANIA WARTOŚCI ZWIĄZANYCH Z PRACĄ PRZEZ UCZNIÓW I RODZICÓW WZGLĘDEM PŁCI

Znaczącym aspektem badań jest określenie na ile płeć badanych uczniów i rodziców oddziałuje na uznawanie wartości związanych z pracą. Dla potwierdzenia poniższej konstatacji należy przywołać poglądy, wobec których zauważa się zgodność bądź różnice w opiniach respondentów. I tak, największą akceptację wśród dziewcząt zyskał pogląd: *„Bez wytężonej pracy nawet ludzie utalentowani dziś niczego nie osiągną”*. Zaaprobowała go grupa 79% dziewcząt.

Jako swój dziewczęta w grupie 72% przyjęły pogląd *„Praca wychowuje człowieka. Z opinia: „Trafne jest powiedzenie: „pracuj, pracuj, a garb ci sam wyrośnie” zgodziło się 27,5% ankietowanych. Jest to najmniej popularny pogląd wśród dziewcząt biorących udział w badaniu.*

Wśród grupy badanych chłopców najwyżej ułożone zostały zdania: *„Bez wytężonej pracy nawet ludzie utalentowani dziś niczego nie osiągną”* – 79% oraz *„Praca wychowuje człowieka”* - 76%. Ankietowani chłopcy w największej liczbie – 60% odrzucili opinie: *„Gdyby wprowadzono przyzwoite zasiłki dla bezrobotnych, można byłoby dobrze ułożyć sobie życie bez stałej pracy”*.

Stwierdzenie *„Czas pobytu w pracy może być nie mniej interesujący niż czas spędzony w domu”* wzbudziło najwięcej kontrowersji wśród respondentów. Dziewczęta nie akceptują tego zdania w 33%, natomiast chłopcy aż w 48%.

Wedle uzyskanych wyników można stwierdzić, że badani uczniowie średnich szkół zawodowych bez względu na płeć aprobowają bądź odrzucają w podobnej proporcji poglądy dotyczące uznawania wartości związanych z pracą.

Z kolei, wśród badanych matek, największą popularnością cieszyły się zdania: *„Ci, którzy wyznają zasadę „każdy jest kowalem swego losu” i wytrwale pracują, prędzej dojdą do czegoś w życiu od tych, którzy liczą na przypadek, los szczęścia, pomyślne układy i znajomości”* (82%) i *„Dzięki dobrej pracy można*

zdobyć uznanie wśród kolegów i przełożonych, a także w szerszym otoczeniu” (85%). Kobiety w największej liczbie – 70% nie zaakceptowały poglądu: „Gdyby wprowadzono przyzwoite zasiłki dla bezrobotnych, można byłoby dobrze ułożyć sobie życie bez stałej pracy”. Grupa 45% ankietowanych kobiet nie przyjęła twierdzenia: „Praca zawsze jest udręką, toteż poniedziałek, kiedy zaczyna się nowy tydzień pracy, zawsze jest najmniej ciekawym dniem”.

Mężczyźni jak swój najchętniej przyjęli pogląd: „Bez wytężonej pracy nawet ludzie utalentowani dziś niczego nie osiągną” grupa 82% badanych. Wysoko ulokowana została także opinia „Ci, którzy wyznają zasadę "każdy jest kowalem swego losu" i wytrwale pracują, prędzej dojdą do czegoś w życiu od tych, którzy liczą na przypadek, los szczęścia, pomyślne układy i znajomości”, która zaakceptowano w 81%. Ankietowana grupa mężczyzn nie wyraziła aprobaty (84%) dla poglądu: „Gdyby wprowadzono przyzwoite zasiłki dla bezrobotnych, można byłoby dobrze ułożyć sobie życie bez stałej pracy”.

Wobec zdania „*Czas pobytu w pracy może być nie mniej interesujący niż czas spędzony w domu*”, badani wyrażają zróżnicowane stanowisko, aż 56% kobiety nie posiada sprecyzowanej opinii na ten temat, a kolei w grupie mężczyzn brak zdanie wyraża tylko 6,5% badanych. Pogląd ten zaakceptowało 47% mężczyzn, a 33% kobiet wyraziło odwrotną opinię.

Uzyskane wyniki badań wskazują, że generalnie płeć badanych rodziców nie determinuje w znacznym stopniu wyrażanych opinii na temat pracy. Należy jednak zauważyć, że rodzice nieco różnią się w opiniach na temat wartości związanych z pracą. Znaczna część dorosłych badanych nie zajmuje zdecydowanej pozycji w kwestii dotyczących pracy.

ZRÓŻNICOWANIE WYRAŻANIA POGLĄDÓW NA TEMAT WARTOŚCI ZWIĄZANYCH Z PRACĄ PRZEZ UCZNIÓW I RODZICÓW WZGLĘDEM WIEKU

Analizując wyniki badań należy odnieść się do tego w jaki sposób wiek badanych uczniów i rodziców różnicował poglądy dotyczące wartości związanych z pracą. Ze zdaniem „*Praca zawsze jest udręką, toteż poniedziałek, kiedy zaczyna się nowy tydzień pracy, zawsze jest najmniej ciekawym dniem*” nie zgodziło się 23% uczniów w wieku 16 – 17 lat i 65% uczniów znajdujących się w przedziale wiekowym 18 -19 lat. Należy zaznaczyć, że cytowany pogląd wywołał najwięcej kontrowersji wśród badanej młodzieży. Co piąty uczeń przypisany do pierwszej

kategorii wiekowej nie zaaprobował tezy: „*O tym, co wart jest człowiek, najlepiej można się przekonać obserwując jego pracę*”, w porównaniu do 32% młodzieży od 18 do 19 lat, którzy także odrzucili ten pogląd.

Grupa badanych uczniów w kategorii wiekowej 16 -17 lat najchętniej zaaprobowwała opinię: „*Dzięki dobrej pracy można zdobyć uznanie wśród kolegów i przełożonych, a także w szerszym otoczeniu*” – 74%. Ta grupa uczniów w największej liczbie – 48% - odrzuciła pogląd brzmiący: „*Trafne jest powiedzenie: "pracuj, pracuj, a garb ci sam wyrośnie"*”.

Uczniowie w wieku 18 -19 lat, w liczbie 86% jako swój przyjęli osąd brzmiący „*Dzięki dobrej pracy można zdobyć uznanie wśród kolegów i przełożonych, a także w szerszym otoczeniu*”. Młodzież w grupie 65% nie wyraziła aprobaty dla zdania „*Praca zawsze jest udręką, toteż poniedziałek, kiedy zaczyna się nowy tydzień pracy, zawsze jest najmniej ciekawym dniem*”.

Analiza pozyskanych wyników badań pozwoliła na określenie w jaki sposób wiek badanych uczniów szkół zawodowych determinuje ich opinie na temat pracy. Na podstawie zgromadzonych danych można uznać, iż wiek uczniów determinuje wyrażane poglądy na temat pracy. Młodszy badani bardziej spostrzegają pracę okazję do zaznaczenia swoich kompetencji, zainteresowań, pozyskaniu uznania społecznego oraz okazję do rozwoju. Należy podkreślić dojrzałość sądów młodszej grupy badanych uczniów.

Biorąc pod uwagę grupę badanych rodziców, stwierdza się, że największą popularnością wśród rodziców w przedziale wiekowym od 30 do 50 lat cieszył się pogląd „*Praca wychowuje człowieka*” (84%). Ta sama liczba rodziców (84%) w wieku 50 lat i więcej oceniła ten pogląd.

Wśród rodziców znajdujących się w kategorii wiekowej 30 – 50 lat najmniejszą aprobatą cieszy się zdanie „*Gdyby wprowadzono przyzwoite zasiłki dla bezrobotnych, można byłoby dobrze ułożyć sobie życie bez stałej pracy*” – 69%. Zdanie to odrzucili w największej liczbie – 70%, także badani rodzice w przedziale wiekowym 50 lat i więcej

Przedstawione wybiórczo opinie rodziców na temat poglądów reprezentujących wartości związane z pracą wskazują, że w przypadku badanych rodziców, wiek nie jest czynnikiem, który w znaczny sposób różnicuje poglądy na temat wartości związanych z pracą.

SPECYFIKA UZNAWANIA WARTOŚCI DOTYCZĄCYCH PRACY PRZEZ UCZNIÓW LICEUM, TECHNIKUM I SZKOŁY ZAWODOWEJ

Dokonując analizy uzyskanych wyników badań, koniecznym jest zwrócenie szczególnej uwagi na znaczenie typu szkoły, do której uczęszczają uczniowie a uznawaniem wartości związanych z pracą. Wyniki badań wskazują, iż uczniowie szkoły zawodowej pojmują pracę jako udrękę zdecydowanie częściej, niż uczniowie liceum, o czym dowodzi ocena poglądu: „Praca zawsze jest udręką, toteż poniedziałek, kiedy zaczyna się nowy tydzień pracy, zawsze jest najmniej ciekawym dniem. Stwierdzenie to zostało zaakceptowane przez 59,5% uczniów szkoły zawodowej i 31% uczniów liceum. Istnieje prawdopodobieństwo, że opinie na temat pracy są czerpane z postaw rodziców. Liczna grupa rodziców to mieszkańcy wsi, pracujący fizycznie, co może oddziaływać na negatywne postrzeganie pracy jako udręki. Badani uczniowie to osoby, które nie podejmowały jak dotychczas zatrudnienia, tak więc akceptacja tego poglądu opierała się wyłącznie na obserwacji, a nie na bezpośrednim doświadczeniu.

Uczniowie liceum jak i szkoły zawodowej zachowali zdecydowaną równowagę w ocenie kolejnego poglądu: „Gdyby wprowadzono przyzwoite zasiłki dla bezrobotnych, można byłoby dobrze ułożyć sobie życie bez stałej pracy”.

Największe kontrowersje wzbudziło zdanie: „Trafne jest powiedzenie: "pracuj, pracuj, a garb ci sam wyrośnie". Licealiści zgadzają się z tą tezą w 34,5% a uczniowie szkoły zawodowej akceptują tenże pogląd w liczbie 51,5%. Można stwierdzić, że i w tym przypadku znaczącą rolę odrywają rodzice, którzy swoimi postawami dostarczają swego rodzaju „wiedzy” o świecie młodemu pokoleniu. Jeśli dorośli niechętnie podejmują pracę i dostrzegają tylko jej wady, to dzieci również nabierają podobnych postaw. Sceptyczne podejście do pracy zawodowej w młodym wieku grozić może niepowodzeniami w karierze.

Dokonując analizy wyników badań, można stwierdzić, że typ szkoły do jakiej uczęszcza młodzież biorąca udział w badaniu determinuje wyrażane poglądy na temat wartości powiązanych z pracą. Uczniowie liceum w odmienny sposób uznają wartości dotyczące pracy niż uczniowie szkół zawodowych, tj. zasadniczej szkoły zawodowej i technikum. Młodzież kształcąca się w liceum bardziej ceni sobie prace niż uczniowie szkół zawodowych.

INTEGRALNOŚĆ SYSTEMU AKSJOLOGICZNEGO UCZNIÓW Z SYSTEMEM WARTOŚCI ICH RODZICÓW

Istotnym elementem pracy jest również zestawienie ze sobą systemu aksjologicznego uczniów i ich rodziców. Ma to na celu wskazanie jak na przełomie lat i zachodzących przemian ewaluował system wartości młodszej i starszej generacji.

Tabela 7. Spójność uznawania wartości związanych z pracą przez uczniów i ich rodziców

Nr zdania	Treść zdania	Oceny poglądów									
		Uczniowie					Rodzice				
		rozkład procentowy									
		++	+	0	-	--	++	+	0	-	--
5.*	Praca zawsze jest udręką, toteż poniedziałek, kiedy zaczyna się nowy tydzień pracy, zawsze jest najmniej ciekawym dniem.	27,5	14,0	16,0	28,5	14,0	13,0	18,0	18,0	28,0	23,0
17.*	Gdyby wprowadzono przyzwoite zasiłki dla bezrobotnych, można byłoby dobrze ułożyć sobie życie bez stałej pracy.	17,0	11,0	32,0	24,0	14,0	18,0	21,0	13,0	11,0	37,0
39.*	Trafne jest powiedzenie: "pracuj, pracuj, a garb ci sam wyrośnie".	21,0	26,0	14,0	18,0	21,0	16,0	9,0	20,0	32,0	23,0
47.	W pracy wszystkie obowiązki trzeba wykonywać najlepiej jak tylko się potrafi.	39,0	13,0	9,0	24,0	15,0	67,0	9,0	-	12,5	11,5
60	Bez wyczerpanej pracy nawet ludzie utalentowani dziś niczego nie osiągną.	54,0	25,0	12,0	9,0	-	54,0	18,0	9,0	15,0	4,0

64.	Czas pobytu w pracy może być nie mniej interesujący niż czas spędzony w domu.	66,0	14,0	11,0	5,0	4,0	45,0	21,0	18,0	16,0	-
71.	Dzięki dobrej pracy można zdobyć uznanie wśród kolegów i przełożonych, a także w szerszym otoczeniu.	23,0	12,0	23,0	17,0	25,0	68,0	8,5	12,5	6,5	4,5
75.	Praca wychowuje człowieka.	26,0	16,0	19,0	18,0	21,0	52,0	25,0	16,0	7,0	-
92.	Ci, którzy wyznają zasadę "każdy jest kowalem swego losu" i wytrwale pracują, prędzej dojdą do czegoś w życiu od tych, którzy liczą na przypadek, los szczęścia, pomyslnie układy i znajomości.	13,5	28,0	14,0	12,0	32,0	58,5	12,5	18,0	5,5	5,5
97.	O tym, co wart jest człowiek, najlepiej można się przekonać obserwując jego pracę.	36,0	20,0	12,0	7,0	25,0	43,0	30,5	5,0	15,0	7,0

Uczniowie i rodzice mają zbliżoną opinie dotyczącą zdania: „Bez wyteźonej pracy nawet ludzie utalentowani dziś niczego nie osiągną”. Dla 79% badanej młodzieży jest to słuszne stwierdzenie, jak i dla 62% rodziców.

Grupa 42,5% uczniów oraz grupa 51% rodziców nie zaaprobowało twierdzenia: „Praca zawsze jest udreką, toteż poniedziałek, kiedy zaczyna się nowy tydzień pracy, zawsze jest najmniej ciekawym dniem”. Młodzież i rodzice podobnie ocenili pogląd: „Praca wychowuje człowieka”. Z powyższą opinią zgodziło się 42% uczniów oraz 41% rodziców.

Zupełnie odmienne sądy mają uczniowie i ich rodzice odnośnie oceny zdania: „Dzięki dobrej pracy można zdobyć uznanie wśród kolegów

i przełożonych, a także w szerszym otoczeniu” – uczniowie odrzucają ten pogląd w liczbie 30% vs. 76,5% rodziców, którzy uznać go mogą za swój. Opiniując stwierdzenie: „W pracy wszystkie obowiązki trzeba wykonywać najlepiej jak tylko się potrafi” zauważa się pewne zróżnicowanie w aprobachie dla powyższego zdania. Akceptacja młodzieży lokuje się na nieco niższym poziomie, niż ich rodziców.

Wyniki badań pokazują, że system wartości związany z pracą uczniów i rodziców jest ze sobą spójny. Uczniowie jak i rodzice podobnie oceniają powyższe poglądy. Nie wykazano znacznej odmienności zdań porównując opinie uczniów i rodziców. Zauważona spójność poglądów dotyczących pracy jako wartości między badanymi uczniami a ich rodzicami dowodzi w pewnym stopniu założenia, iż rodzina jest kluczowym elementem w procesie kształtowania się postaw dzieci i młodzieży (Wojciechowska, 2008, p.67).

DYSKUSJA NAD ZNACZENIEM SYSTEMU WARTOŚCI W ŻYCIU MŁODSZEGO I STARSZEGO POKOLENIA

Jak słusznie zauważa M. Szymański, hierarchia wartości związana jest z czasami gwałtownych przemian: obiektywnych i subiektywnych (emocje, poglądy). Dlatego też system aksjologiczny człowieka ewaluuje, a wybór wartości ukierunkowany jest własnym przekonaniem, które ukazują ważność jednych wartości nad drugimi (Szymański, 1998, p. 4). Mając na uwadze słowa autora nasuwają się pewne refleksje dotyczące systemu aksjonormatywnego jednostki.

W dzisiejszych czasach mamy do czynienia z ogromnymi przeobrażeniami w otaczającym nas świecie. Zmiany te dotyczą wszystkich obszarów życia człowieka. Oznacza to, że i system wartości jednostki pod wpływem bodźców zewnętrznych ulegają transformacji. Zmiany, które zajdą w sferze wartości mogą być mniej lub bardziej znaczące dla funkcjonowania człowieka w społeczeństwie. Miara przeobrażeń zależy w znacznym stopniu od trwałości systemu wartości. Im solidniejsze są podstawy systemu wartości, tym trudniej jest zaburzyć dotychczas uznawaną hierarchię wartości.

Wartości również są zmienne. Dlatego też trzeba je poddawać różnorodnym analizom, aby móc oszacować jakim przeobrażeniom na przestrzeni lat wartości będą ulegały, które z nich nadal okażą się aktualne, a które ulegną dezaktualizacji. Pozwoli to na przewidywanie, w jakim kierunku systemy wartości mogą ewaluować w przyszłości.

W tym miejscu należy wspomnieć także i o tym, że hierarchię wartości budujemy w ciągu naszego życia. Zdobyta wiedza o wartościach i życiowe doświadczenia znacząco oddziałują na system wartości jednostki. Niejednokrotnie bywa tak, że przyjmujemy pewne poglądy na podstawie opinii innych. Osąd, który nie jest poparty doświadczeniem może okazać się złudnym. W sytuacji bezpośredniego zmierzenia się z daną sytuacją odczuwamy inne emocje od tych, które towarzyszą w momencie pośredniego przyjmowania opinii cudzej. Reasumując, można uznać, że najpewniejsze są te opinie, które tworzone są na podstawie własnych indywidualnych dokonań.

Systemy wartości osób młodych są szczególnie ciekawym zagadnieniem i obszarem badań, który zapewne pozostawać będzie tematem zainteresowań wielu badawczy. Podejmowanie prób analizy tego zagadnienia jest wartościowym materiałem badawczym. Ważne jest poznanie systemu wartości młodzieży, aby móc wskazać jak i dlaczego zmieniła się bądź nie hierarchia wartości. Skupienie się na zbieraniu informacji o wartościach ludzi młodych jest zasadne, gdyż to od młodego pokolenia uzależnione są przyszłe losy społeczeństwa.

Najwięcej informacji o przeobrażeniach zachodzących w obrębie systemu wartości społeczeństwa, ujawni zestawienie hierarchii wartości pokolenia młodszego i starszego. Analiza danych pochodzących od tych dwóch grup badanych, jest najpewniejszym materiałem badawczym, który odnosi się do zachodzących transformacji na przestrzeni lat. Pozwala to również na określenie czynników, od których zależne są omawiane przemiany. Objęcie badaniami osób starszych i młodszych pozwoli na przeprowadzenie szerokiej i dogłębnej analizy w sferze wartości człowieka.

WNIOSKI

Niniejszy artykuł przedstawia analizę wyników badań przeprowadzonych wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych i ich rodziców. Celem było wszechstronne pokazanie pracy zawodowej jako wartości w życiu człowieka. W trakcie dociekań empirycznych zgromadzono bardzo bogaty materiał, który w całości nie mógł być zaprezentowany w niniejszym opracowaniu.

Na podstawie wyników badań stwierdzić można, że praca jest jednym z elementów systemu wartości wysoko cenionych przez uczniów i rodziców.

Spowodowane jest to tym, iż praca jest wartością uniwersalną, do osiągnięcia której każdy człowiek dąży w życiu.

Analizując wyniki badań, należy brać pod uwagę fakt, iż młodzież biorąca udział w badaniu nie podejmowała jak dotąd pracy zawodowej. Z uwagi na to, ich poglądy na temat wartości związanych z pracą to wiedza nabyta ze społeczeństwa, mass mediów i doświadczeń rodziców. Młodzieży trudno jest oceniać i wskazać na ważność jednych wartości nad drugimi, ponieważ nic w dzisiejszym świecie nie jest zbyt trwałe. Systemy wartości ulegają przemianom, poglądy bywają chwilowe. Zmieniają się one pod wpływem wielu czynników: subiektywnych i obiektywnych. Potwierdzeniem tej tezy mogą stać się słowa: „postawy wobec pracy są wynikiem oddziaływania wielu sytuacyjnych czynników”. (Wosińska, 2004, p. 60).

Dane pokazały, że opinie uczniów dotyczące wartości związanych z pracą nie są wyraźnie zróżnicowane. Uczniowie na podobnym poziomie oceniają pracę. Można uznać, iż jest to spowodowane wiekiem osób badanych. Uczniowie byli w niemalże tej samej grupie wiekowej, co mogło wpłynąć na podobieństwo udzielanych odpowiedzi. Wyniki badań nie wskazały, jakoby poglądy rodziców na temat pracy były na różnym poziomie. Badane osoby dorosłe wyrażają bardzo podobne opinie na temat wartości związanych z pracą.

Na podstawie otrzymanych wyników badań stwierdza się, iż płeć badanych uczniów i rodziców w niewielkim stopniu determinuje wyrażane poglądy dotyczące pracy. Jeśli chodzi o wiek badanej młodzieży - odnotowano rozbieżności w poglądach uczniów analizując ich odpowiedzi z uwzględnieniem wieku. Młodszy uczniowie w znacznej części udzielali odmiennych odpowiedzi, niż ich nieco starsi koledzy. Natomiast w grupie rodziców wiek nie determinował wyrażanych opinii.

Dane pokazały, że zachodzi korelacja pomiędzy typem szkoły do jakiej uczęszczają badani a ich poglądami na temat wartości związanych z pracą. Młodzież ze szkół zawodowych nieco niżej lokuje w swoim systemie wartości związane z pracą niż młodzież ucząca się w szkole średniej.

Na podstawie otrzymanych wyników, stwierdza się ponadto, iż poglądy dotyczące wartości związanych z pracą w młodszej i starszej generacji korelują ze sobą. Nie zauważa się znacznego zróżnicowania wyrażanych opinii przez młodszą i starszą generację. Generalnie należy wyrazić zadowolenie z poziomu uznania pracy jako wartości przez badane grupy. Zarówno uczniowie jak i ich rodzice nadają pracy dość wysoka rangę. Jednak nie każda praca, w opinii badanych

zasługuje na uznanie. Szczególną aprobatę znajduje u badanych taki jej rodzaj, który przynosi zadowolenie i satysfakcję.

Reasumując, można stwierdzić, iż poglądy na temat wartości związanych z pracą nie uległy ogromnym zmianom. Pomimo zachodzących zmian społecznych, kulturowych, młodzi i starsi podobnie postrzegają pracę zawodową. Dzieci od swych rodziców przejmują poglądy, czerpią wiedzę o świecie i podobnie jak starsi postrzegają pewne aspekty życia. Szczególnie w środowisku wiejskim i małomiasteczkowym dzieje się tak, że młodzi uważają podobnie jak starsi. Niezmienne postrzeganie wartości związanych z pracą na przestrzeni lat pokazuje, że mimo wielu przeobrażeń, które miały miejsce w obrębie pracy, osoby młodsze jak i starsze nadal wysoko ją cenią.

BIBLIOGRAFIA:

- Balicki, J. (2010). Determinants and effects of the demographic crisis in Poland. In: J. Balicki (ed.), *Theology and morality*, Warszawa: UKSW.
- Cieciuch, J. (2013). *The development of a system of values from childhood to early adulthood*. Warszawa: Liberi Libri.
- Denek, K. (2005). Values of school education. In: W. Furmanek (ed.), *Values in pedagogy*, Warszawa.
- Furmanek, W. (2014). *Humanistic labor pedagogy. Human work in information civilization*. Rzeszów: UR.
- Golka, M. (2010). *Names of multiculturalism*. Warszawa: Muza.
- Grotowska-Leder, J., Rokicka, E. (2015). *Social changes in contemporary Poland and their consequences. A sociological perspective*. Łódź.
- Kawula, S. (2003). Work. In: T. Pilch (ed.), *Pedagogical encyclopedia of the 21st century*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Łobocki, M. (1984). *Methods of pedagogical research*. Warszawa: PWN.
- Łobocki, M. (1993). *Pedagogy towards values*. In: B. Śliwerski (ed.), *Pedagogical constellations*, Kraków.
- Łobocki, M. (2000). *Methods and techniques of pedagogical research*. Kraków: Impuls.
- Malikowski, M. (1990). Young people in the face of social values. *Values and social structure*, 3, 246-249.
- Mazur, P. (2007). Chrześcijański etos pracy ludzkiej. In: W. Furmanek (ed.), *Praca człowieka jako kategoria współczesnej pedagogiki* (p. 133-138), Rzeszów-Warszawa.

- Mazur, P. (2009). Kultura prawna a wychowanie do bezpieczeństwa życia codziennego i pracy. In: M. Rybakowski (ed.), Edukacja – praca – bezpieczeństwo (p. 99-107), Zielona Góra 2009.
- Nowacki, T.W. (2003). Lexicon of work pedagogy. Warszawa: Warda&Kłosowski.
- Nowak, L. (2009). Demographic research department of the main statistical office. Warszawa.
- Stępień, J. (2001). Sociology of work and profession. Poznań: UP.
- Szymański, M. (1998). Youth in value. An attempt to diagnose. Warszawa: IBE.
- Tatarkiewicz, T. (1984). Traces and patterns. Warszawa: PWN.
- Wojciechowska, M. (2008). Coherence of the parents' value system with the value system of their children. Kielce.
- Wojciechowska, M. (2008). Continuity and change in the recognition of work by young people. In: W. Furmanek (ed.), Human work as a category of contemporary pedagogy, Rzeszów – Warszawa.
- Wosińska, W. (2004). Psychology of social life. Gdańsk: GWP.
- Zajac, A. (2014). Social pedagogy and work pedagogy in the face of civilization changes. Rzeszów.
- Zjawiona, E. (2009). Development of the labor market in Poland. Wrocław: UW.